

La formació de la burgesia catalana. Magí Pladellorens Playà, de rabassaire al Bages a exportador de vins a Sant Martí de Provençals

Llorenç Ferrer i Alòs
Universitat de Barcelona

L'any 1841 naixia a Castellgalí Magí Pladellorens Playà. Era el segon fill de Valentí Pladellorens Puig, pagès i Rosa Playà Casajuana. El matrimoni va tenir nou fills, Domingo l'hereu es quedà amb el patrimoni de Castgellgalí i Magí va emigrar a Barcelona on es dedicà al negoci de vins, activitat amb la qual acumulà una impressionant fortuna: els seus marmessors van xifrar la fortuna de Magí en 5.076.817 ptes¹, comptabilitzant una casa d'estiu a la Granada del Penedès, dues cases a la Rambla de Catalunya, una al passeig de Gràcia i un mas a Castellgalí. La dedicació a les investigacions sobre viticultura a Catalunya del Dr. Emili Giralt—de la qual moltes de les meves recerques sobre aquest tema són deutes— feia que el seguiment de la trajectòria de Magí Pladellorens fos un bon tema per contribuir al seu homenatge.

El mas Pladellorens a Castellgalí

En el fogatge de 1497 de Castellgalí hi apareix un Miquel Pla (IGLESIES, 1991: I, 479) i en el de 1553, Bartomeu Pla i Antoni Pla (IGLESIES, 1979). No hi ha cap Pladellorens però si que sabem que existeix des d'antic un mas Pla i la formació del nom ha de tenir alguna cosa a veure amb el Pla que viu al mas Llorens o el mas Pla del Llorens. De fet en el capbreu de l'any 1569² hi ha la declaració de "Petrus Pla, massis Llorens" i sabem també que el mas Pla del Camí llindava amb el mas Llorens.

En el segle XVIII el mas encara existia amb aquest nom. L'any 1745 Repelió Pladellorens "*pagès i hereu del mas Pladellorens*" feia un establiment de terra a

1. Registre de la Propietat n. 3 de Barcelona, Tomo 761, finca 867, fol. 89.
2. Capbreu de Castellgalí, 1569, Not. A. Sala, fol. 10, AHCM.

rabassa morta³ però en algun moment va desaparèixer tal vegada per endeutament⁴. En el cadastre de 1747 Repelió Pladellorens declarava 4 quarteres de secà, 2 de vinya, 8 quartans d'olivera, mig quartà d'hort, 1 quartera de bosc, 10 d'erm i 30 de roques, dos mossos, dues mules, un porc, 18 ovelles i 9 cabres⁵. Encara que les dades sobre extensió no siguin fiables tot indica que estem davant d'un mas. L'any 1764 torna a sortir, però en els cadastres de 1776, 1779 i 1785 desapareix el cognom Pladellorens dels possessors de terres a Castellgalí⁶. L'any 1760 Honest Pladellorens, fill de Repelió, comprava un pati per fer-se una casa a la partida de la Coromina⁷. Després el topònim mas Pladellorens desapareix i ningú ens ha sabut indicar de quin mas es tractaria. Presuposem doncs que els deutes podien haver acabat abocant els Pladellorens a la venda del mas i, tot i que és molt probable que els avantpassats llunyans de Magí Pladellorens sorgissin d'aquest mas –connexió que no hem pogut establir–, els Pladellorens que nosaltres seguirem eren petits pagesos com molts altres de Castellgalí que van començar a créixer i acumular patrimoni en el segle XIX.

Endeutament pagès: el mas Taió de Castellgalí

L'endeutament pagès fou un fenomen estructural que afectà diversos masos de Castellgalí⁸. Anton Casajoana posseïa el mas Casajoana i el mas Taió i era un dels pagesos de mas importants del terme, però en el segle XVIII els deutes van començar a pressionar-lo i per fer-hi front va començar a vendre a carta de gràcia, a establir patis o a vendre perpètuament part del seu patrimoni. La seva política de segregació de propietats es va centrar en el mas Taió i en alguna altra peça de terra prop de l'església i castell que són claus en la configuració del Castellgalí del segle XVIII.

L'any 1747, per lluir 510 lliures de censals i 140 lliures de pensions endarrerides va vendre a carta de gràcia a Jaume Playà, pagès, el mas Taió per 650 lliu-

3. Not. Rallat 1745, 3-VI-1745, fol. 127, AHCM.

4. L'any 1744 Maria una filla de Jaume Pladellorens rebia de dot només 50 lliures del seu germà i una caixa de noguer i 66ll. 3 s. de la seva mare que era la segona dona. Aquesta quantitat tant petita per un mas seria un indicador de que les coses no anirien gaire bé o que la situació no era precisament gaire bona.

5. Cadastre de Castellgalí de 1747, Carp. 399, AHCM.

6. Ib.

7. Not. Rallat 1760, fol. 52, AHCM.

8. De fet fou especialment virulent a Castellgalí, a pocs quilòmetres de Manresa. Josep Gall venia el mas Gall de Riudescales a Valentí Vintró de Navarcles el 1751 (Not. J. Sala Tomasa, 12-VI-1752); Josep Casasayas venia el mas Riubes a Rnd. Martí Vilardaga (Not. Rallat, 26-I-1751) i l'any 1843 Josep Rimbau Playà, pagès va vendre definitivament el mas Pla del Camí a Josep Solà i Abadal, metge de Manresa després d'un llarguissim procés d'endeutament (Not. Mas 1843, 8-VII-1843, AHCM). El fenomen de l'endeutament pagès ja el vàrem estudiar fa uns quants anys (FERRER ALÒS, 1983, 1986, 1987).

res⁹. El 1749 la casa fou recuperada creant un censal a la Seu de Manresa¹⁰. Aquest mateix any va establir a rabassa 8 Q. del mas Taió a Josep Prunés i el mateix dia un tros de terra per poder-s'hi fer una casa¹¹. Pocs dies després establia 6 Q. i terreny per fer una casa a Josep Puig, pagès i el 1752 repetia l'operació amb Valentí Playà a qui establia 3 Q. de terra¹². En els tres casos, l'Anton Casajoana venia automàticament a carta de gràcia als tres pagesos la cinquena part de fruits que havien de pagar a canvi que assumissin censals que ell prestava a la Seu¹³. Les vendes a carta de gràcia s'anaven renovant de tal manera que al final els establiments deuriem convertir-se en propietat perpètua, tal com es dedueix de l'existència a l'actualitat del raval del Taió i d'algunes cases que encara porten aquells topònims¹⁴. El procés es prou interessant per copsar la mobilitat social dins dels petits pagesos que, a través de l'instrument de la rabassa morta i de la creació de censals, podien acabar adquirint una quantitat important de terres a costa dels problemes d'un important pagès de mas. A la segona meitat del segle XVIII el mas Taió s'havia fragmentat entre diversos pagesos.

Les operacions amb els petits pagesos de Castellgalí no deuriem ésser suficients per resoldre els problemes de deutes que tenia Casajoana i va haver de recórrer a Pau Fàbregues, un comerciant de Manresa dedicat a múltiples negocis entre els que no defugia la producció i comercialització de vins. El 1758 Pau Fàbregues comprava a carta de gràcia les herbes i pastures del mas Taió per 150 lliures¹⁵. L'any 1760 es posava en marxa una operació similar a la que s'havia fet amb els pagesos del poble, s'establia a Pau Fàbregues, botiguer de *panyos* de Manresa 15 quarteres per plantar vinya i per fer-hi casa dins dels límits del mas Taió¹⁶. Gairebé immediatament es venia perpètuament (i amb els diners

9. Not. J.A. SALA 1747, fol. 280, 21-XII-1747, AHCM. El comprador podia construir una tina el cost de la qual recuperaria quan es recomprés el mas i podia plantar les vinyes que vulgués de les que hauria de pagar una cinquena part quan es retornessin els diners. En realitat la venda inclou la casa i les terres subjectes de ser plantades.

10. Not. Rallat 1749, fol. 14, AHCM.

11. Not. Rallat 1749, 10-VIII-1749, fol. 272, AHCM.

12. Not. Rallat 1749, 18-VIII-1749, fol. 288 i Not. Rallat 1752, 17-VIII-1752, fol. 289, 308 i 311, AHCM. El mateix dia de l'establiment l'Anton Casajoana venia la quarta part de fruits de la terra establerta per poder lluir un censal creat a la Seu. Es a dir, que la terra establerta a rabassa va esdevenir una venda perpètua. El 1754 es renovava una venda a carta de gràcia de la cinquena part de fruits venuts a Josep Puig a qui havia establert la terra uns anys abans (Not. Rallat 1754, fol. 196, 18-VIII-1754, AHCM)

13. Ho hem pogut documentar en el cas de Valentí Playà el mateix dia que va rebre la terra en establiment li fou venuda a carta de gràcia la part de fruits que havia de pagar (Not. Rallat 1752, fol. 311, 1-VIII-1752, AHCM). Sobre Josep Puig (Id. 1754, fol. 196, 18-VIII-1754) i sobre Josep Prunés (Id. 1754, fol. 180, 8-VIII-1754).

14. En els protocols notariais de Manresa es troben moltes referències a establiments, vendes a carta de gràcia de parts de fruits que deuriem acabar algunes d'elles en la possessió perpètua. Es el cas de Salvador Casajoana (establiment de terra per construir casa Not. Rallat 1754, fol. 42, 5-II-1754, AHCM).

15. Not. Rallat 1758, fol. 86, 15-V-1758, AHCM.

16. Not. J.A.Sala 1760, fol. 100, 20-VI-1760, AHCM.

Casajoana podia recuperar la casa del mas Taió, pagar el dot d'una filla seva i recuperar les herbes venudes) la cinquena part de fruits per 580 lliures, el que suposava que els Fàbregues consolidaven una propietat de 15 Q. on van construir una casa que encara avui es coneguda com a Cal Pau Fàbregues¹⁷.

Els problemes de deutes deuien continuar i Anton Casajoana va continuar venent: tota la casa del mas Taió amb 6 Q. de terres a carta de gràcia per pagar 227 lliures i pagar l'enterrament del seu pare per 300 lliures (1762)¹⁸; 2,5 jornals d'oliveres per 150 lliures (1763)¹⁹; de nou les herbes i pastures a canvi de deixar-li 150 lliures (1764)²⁰; venda a carta de gràcia de la quarta part de fruits de dues peces de 12 jornals establertes a dos pagesos per 160 lliures (1765)²¹.

El volum del deute d'Anton Casajoana amb Pau Fàbregues va anar creixent i el 1768 ja era de 2259 ll. 10 s. quan va haver de vendre a carta de gràcia a quitar dins de cinc anys agrupant totes les vendes que tenia anteriorment fetes: el mas Taió amb les 6 Q. de terra, parts de fruits de diferents peces de terra establertes a diferents pagesos entre altres al seu germà, herbes i pastures, tot el que li quedava del mas Taió i el dret de lluir i quitar que tenien Valentí Playà, Josep Prunés i Josep Puig de les parts de fruits de les peces de terres que aquests tenien com hem vist més amunt²². Amb aquesta venda, Pau Fàbregues controlava la casa del mas Taió, algunes terres del seu voltant i totes les parts de fruits dels pagesos a qui s'havia establert terres en aquests anys²³.

No coneixem al detall l'evolució posterior però l'antic mas Taió va resultar fragmentat: els Fàbregues només retenien al segle XIX la casa de Pau Fàbregues i les terres plantades de vinya de 1760 i eren els pagesos a qui s'havia establert una extensió important de terres en el segle XVIII amb dret a construir casa els que van consolidar la propietat en el segle XIX: Joan Prunés, Francesc Puig i altres que constituïen el raval del Taió.

És el 1864 que Valentí Pladellorens Puig declara en el Registre de la Propietat la possessió de la casa del mas Taió (formada per baixos, dos pisos i una fàbri-

17. Not. J.A. Sala 1760, fol. 150, 5-X-1760, AHCM. En l'amillament de Castellgalí de l'any 1861 hi consta la propietat de Mariano Fàbregues, descendent de'n Pau, que tenia aquesta casa amb 19,6Q de vinya, 3 Q. d'erm i 9 quartans de secà.

18. Not. J.A. Sala 1762, fol. 18, AHCM.

19. Not. J.A. Sala (1763-1765), fols. 179-180 (1763), 13-XI-1763, AHCM.

20. Not. J.A. Sala 1763-1765, fols. 143-144 (1764), 19-IX-1764, AHCM.

21. Not. J.A. Sala 1765-1768, fols. 42-43 (1765), 16-V-1765, AHCM.

22. Not. J.A. Sala 1765-1768, fols 118-120, 120-121 (1768), AHCM. Hem vist més amunt que Anton Casajoana havia establert parcel·les grans i dret a fer-se casa a diferents pagesos que, al mateix temps, havien comprat a carta de gràcia les parts de fruits. Els Casajoana podien recuperar quan volguessin les parts de fruits, pagant els diners que els parcers els hi havien deixat. Amb aquesta venda era Pau Fàbregues qui podia recuperar les parts de fruits tornant els diners als pagesos.

23. Anton Casajoana, pressionat pels problemes que tenia, va vendre i establir patis a la partida de la Coromina que estava prop del camí a Montserrat i potser en altres indrets. Algun dels carrers actuals del poble es deuen a aquests establiments (Not. Rallat 1777, fol. 35, 20-II-1773, AHCM).

ca d'aiguarent) i la possessió sembla que venia del seu pare o avi que havia mort el 1824²⁴. De fet el 1816 sabem que Valentí Casajoana, pagès de Castellgalí reconeixia que Joan i Anton Pladellorens li havien pagat una quantitat "de pago de cens que anualmente me fa y me presta per la casa tenen a la partida del mas Tayó"²⁵. Els Pladellorens que seguirem en les properes planes, formaven part d'aquests petits pagesos que participaren de la partició del mas Taió per la via dels establiments i de les compres a carta de gràcia i, d'entrada -com no fos un parentiu llunyà- no eren descendents directes del mas Pladellorens que hem esmentat més amunt. L'observació és important: Magí Pladellorens Playà, el gran exportador de vins que trobarem a Barcelona i del que després parlarem, no era el caballer d'una casa de pagès més o menys rica de la Catalunya Central, sinó el caballer d'una família de petits pagesos rabassaires en ascens.

Els Pladellorens del mas Taió

Antoni Pladellorens, pagès, fill de Joan i Rosa Casajoana, va fer testament l'any 1824 i deixava 30 lliures de llegítima a cada filla i 3 lliures a cada fill²⁶. Són quantitats irrisòries que ens fa pensar en un origen social molt modest. Aconseguir terres a rabassa fou segurament la base del seu ascens social²⁷. Algun avantpassat podia haver sorgit del mas Pladellorens de Castellgalí, però la relació en aquest moment era inexistente.

L'amillament de 1861 és un bon punt de partida per conèixer la seva situació. Valentí Pladellorens Puig, propietari, declara²⁸:

Terres en propietat	6Q. 2q. (1,5 q. regadiu / 4,75 Q. de secà i 1,25 Q. d'erm)
Terres a parceria	38 Q. 4q.
Parcer d'Ignàsia Otzet	10Q. 9q. vinya
Parcer Francesc Playà	3Q. 6 q. vinya
Parcer Josep Feixes	1Q. 4 q. vinya
Parcer Domingo Puig	6Q. 6q. vinya
Parcer Francesc Vintró	5Q. 4q. vinya
Parcer Josep Casajoana	8 Q. 11q. vinya 2Q. secà

24. Registre de la Propietat de Manresa n. 2, Tomo 14 fol. 122.

25. Not. Mandrés 1816, fol. 47, 13-X-1816, AHCM.

26. Registre de la Propietat n. 2 de Manresa, Tomo 14, fol. 122.

27. Aquesta afirmació ens porta a un replantejament de la utilització de la rabassa. Sovint s'ha interpretat la rabassa com a generació de pagesos pobres i d'un mecanisme d'explotació del treball mitjançant el pagament d'una part de fruits que afavoria al pagès de mas. Tot i que normalment fou així, l'acumulació de terres establertes a rabassa per part del pagès podia ésser un mecanisme d'ascens social. Això ho hem estudiat en el cas d'Artés (BENET CLARÀ; FERRER ALÒS, 1990) i en l'exemple de Valentí Pladellorens es pot interpretar el mateix.

28. Amillament de Castellgalí, 1861, Arxiu Municipal Castellgalí (AMC)

Són les terres a parceria les que li permeten fer el salt. En total conreava 13,17 Ha. entre terres en propietat i a rabassa. Després va anar fent-se un patrimoni propi. En un inventari de 1883 sabem els béns que posseïa Valentí Pladellorens i quan els havia adquirit²⁹:

-Herència. Mas Taió (casa + 6Q. 3q. de terra). Li venia del seu pare.	1.589 ptes.
-1851. Compra peça de terra (2Q. 3q.) que arrodonia la finca del mas Taió.	
-1853. Compra d'una casa amb un tros de terra al carrer Manresa	600 ptes
-1861. Compra d'una part de l'heretat Castellet de Sant Vicenç de Castellet quan fou venuda (4 Q. 8q.)	2.300 ptes
-1864. Hereta de la seva mare una casa al carrer Montserrat de Castellgalí	972 ptes.
-1869. Compra del mas Playà de Castellgalí (39Q. 6q.)	6.783 ptes.
-1870. Compra casa Garneu per 120 ll. ³⁰	320 ptes.
-1877. Casa C/ Predicadors de Manresa amb un hort d'1 q.	7.780 ptes.

Un simple rabassaire no era capaç d'adquirir aquestes propietats només amb el seu treball. ¿Com explicar el seu ascens social?. Un padró d'habitants de l'any 1861 ens dona la resposta. Valentí constava com a "*propietario y negociante de vinos*", tenia 8 fills, dos criats i Magí Pladellorens Playà, el fill segon, tenia 18 anys i declarava com a professió "*serviente del establecimiento*"³¹. Valentí, a més de conrear les vinyes, comerciava amb vi, segurament el propi i els dels seus veïns, i mentre Domingo, el fill gran i hereu, es cuidava de la terra, Magí es va especialitzar en el negoci del seu pare. Una etiqueta de vi del segle XX ens parla de "casa fundada en el año 1829"³², és doncs probable que aquesta fos la data que comencessin a comerciar en vi a Castellgalí. Fou la combinació del conreu de vinyes amb el negoci de vins el que va permetre a Valentí Pladellorens Puig fer-se amb un patrimoni (la darrera compra és de 1877), de tal manera que a la segona meitat del segle XIX semblava tot un pagès de mas. I fou aquest negoci familiar el que preparà a Magí per aprofitar les enormes oportunitats d'aquest negoci a Barcelona quan la fil·loxa va delmar les vinyes franceses i va enlairar els preus del vi a Catalunya. De fet ja deuria tenir una llarga experiència.

Valentí Pladellorens Puig va tenir nou fills i va planificar la col·locació dels fills d'acord amb les pràctiques habituals del sistema hereditari català. En el seu testament fa hereu a Domingo, el fill mascle primogènit i deixa 300 lliures de llegítima als fills segons Magí, Pere, Francesc, Jaume i Joan i a les filles Teresa, Josepa i Vicenta³³. Teresa, la filla gran, es va casar el 1860 amb Joan Pladellorens que

29. Not. Suanya 1883, Esc. 168, 1-IV-1883, AHCM

30. Era una casa sola que estava dins del mas Playà (RP de Manresa n. 2, tomo 409, fol. 151).

31. Padró de 1861, n. 523, AMC.

32. Aquestes etiquetes ens han esta facilitades per Josep M. Torres Pladellorens.

33. Not. Mandres 1863, 29-III-1863, n. 64, AHCM.

deuria ésser algun parent llunyà seu i aportà un dot de 300 lliures³⁴. L'hereu es casà el 1861 amb Francesca Canudas, filla d'un pagès de mas de Súria i aportà un dot de 900 lliures³⁵ el que mostra l'ascens social de la família. Els germans van haver d'espavilar-se i segurament s'impregnaren de l'esperit negociant del seu pare: Magí el trobarem a Barcelona, altres germans i nebots treballaran amb ell i Jaume era comerciant a Manresa³⁶.

A Domingo, que es va quedar fent de pagès a les terres comprades pel seu pare, les coses li començaren a anar malament. Segurament la caiguda dels preus del vi i la crisi agrària de finals de segle foren les causes del seu progressiu empobriment i l'aparició de dificultats econòmiques. Al "*germà comerciant*" de Barcelona, les coses li anaren extraordinàriament bé i ell no podia dir el mateix³⁷. Fou en aquest moment de dificultats quan Magí Pladellorens Playà s'oferí a comprar les terres del Mas Taió i dels voltants i aixugar els deutes. I així fou, el 16 de desembre de 1895 Manuel Pladellorens, hereu, venia al seu oncle per 7.500 ptes. el mas Taió, el Playà i la casa del Garneu³⁸. La família venedora se n'anà a viure a la casa de la tia Eulàlia a Castellgalí i anotà en algun lloc que la venda s'havia fet "*con muy malas artes*", mostra del dolor d'haver perdut la casa pairal en benefici d'un cabaler que havia fet fortuna a Barcelona.

Magí Pladellorens Playà

Va néixer el 1841 al mas Taió i era el tercer fill i el segon mascle de Valentí Pladellorens Puig i Rosa Playà Casajoana. Pagesos i rabassaires dedicats al negoci de vins des de 1829, de tal manera que Magí, el fill segon, s'especialitzà en aquesta activitat mentre que el seu germà hereu ho feia en el conreu de les terres. El 1857 no apareix empadronat a casa seva de Castellgalí i en canvi sí que ho està el 1861 com a "*serviente del establecimiento*" de vins que tenia el seu pare. On venien el vi? El fet que el tren passés per Castellgalí fa pensar que l'orientació cap a Barcelona fos del tot lògica i allà va instal·lar-se i desenvolupà encara més el seu negoci d'exportació de vins.

El 1874 Magí Pladellorens, de 32 anys, negociant de vins, natural de Castellgalí, però veí de Barcelona es va casar amb Mercè Clot Riera, de 21 anys, natural de Barcelona, filla de Joan Clot Baradat, rendista i Teresa Riera. El dot que

34. Not. Mandres 1861, Esc. 471, 20-IX-1860, AHCM.

35. Not. Mandres 1861, Esc. 365, 24-VI-1861, AHCM.

36. Not. Suanya 1883, Esc. 262, 16-V-1883, AHCM.

37. En el Registre de la Propietat n. 2 de Manresa consten diverses inscripcions que fan referència a les llegendes dels germans i a un crèdit de 2000 ptes que Ramon Bernadó Font feu a Manuel Pladellorens, fill de Domingo, al 12% d'interès amb la hipoteca del mas Taió (Tomo 525, fol. 20).

38. Registre de la Propietat n. 2 de Manresa, Tomo 132, fol. 108.

aportava la noia era de 5.000 duros, “*un armari de trèmol de chicaranda, un piano i una còmoda de caoba*”³⁹ i Magí feia un augment de dot de la mateixa quantitat. Poc sabem d’aquesta família, encara que la situem a Sitges o a Vilanova i els records familiars la fan dedicada a la navegació i d’origen francès, però cal dir que, en el moment de casar-se, Magí ja mostrava un poder econòmic notable. El dot que rebia era una xifra important. Es probable que Mercè Clot heretés també propietats de la seva família perquè quan va morir sense testament l’any 1902 sabem que tenia una casa a Altafulla i el mas Girbals de Baix a Canyelles (31 Ha. 20 ca.) plantades en bona part de vinyes. Es molt probable que la producció d’aquest mas de la seva dona produís pels magatzems de Sant Martí de Provençals.

Poc sabem de Magí Pladellorens des de que va sortir de Castellgalí fins que el trobem instal·lat a Sant Martí de Provençals el 1881, però la seva activitat vitícola havia de ser important i orientada a obtenir vins de qualitat. Les etiquetes impreses pel seu fill Antoni esmenten diverses medalles aconseguides en certàmens internacionals i ens proporcionen una certa cronologia del negoci: casa fundada el 1829 (per força s’ha de referir a Castellgalí), 3 medalles d’or, 6 de plata i dues mencions honorífiques a Madrid el 1877; gran medalla d’Or a l’Exposició Universal de París del 1878 que li va reportar la Creu de la Legió d’Honor per la seva presentació del vi “Glòria”; Gran Medalla d’Or a Amsterdam, 1883; medalla d’or a Amberes, 1885; Grand Prix de la Exposició Universal de París de 1889 i gran premi a Buenos Aires el 1910. Els anys setanta, doncs, quan ja estava casat ja es dedicava amb intensitat al negoci i els resultats amb les medalles que va obtenir, mostren que ja tenia una bona situació.

Si bé a Catalunya les exportacions de vins i aiguardents havien tingut un paper destacat des del segle XVIII (VALLS JUNYENT, 2004), a la segona meitat del segle XIX es dispararen degut a l’increment dels preus del vi produït sobretot per l’aparició de la fil·loxera a França de tal manera que el negoci de l’exportació resultà extraordinàriament rendible (GIRALT, 1990: 222-232. PAN-MONTOJO, 1994: 139-156). Per poder exportar amb comoditat era fonamental instal·lar-se prop del port i, en aquest sentit, Sant Martí de Provençals reunia les condicions idònies especialment el Passeig del Cementiri. El negoci era relativament senzill tal com el descriuen J. Nadal i X. Tafunell (NADAL; TAFUNELL, 1992: 83-87):

“L’embocament dominant a Catalunya és de caràcter molt més simple, limitant-se a unes operacions mecànico-fístiques, amb la finalitat de mesclar el vi, elevar-ne el grau alcohòlic i classificar-lo. A la pràctica, l’embocament segueix aquest procés: buidatge del most lliurat per l’agricultor dins uns dipòsits d’obra construïts sota el paviment de local; elevació del líquid per mitjà d’una bomba mecànica

39. Not. Ferran 1874 n. 102, 30-III-1874, AHPB.

(amb un motor de gas d'un sol cavall sol haver-n'hi prou) fins a les tines de coupage i classificació que, en nombre divers i damunt pilastres de mamposteria, s'arrengleren al llarg de crugies del local; i filtrat de la barreja obtinguda, seguida de classificació i trànsit cap els bocois degudament ensofrats i preparats"

La matrícula industrial de Sant Martí permet establir una certa cronologia en el desenvolupament d'aquesta activitat. L'any 1861 sols hi havia dues empreses dedicades a vins i destil·lats, que passaren a 27 el 1877, a 47 el 1886 i 72 el 1904. A més, el 1886 hi havia 11 empreses d'elaboració entre els 50 primers contribuents de Sant Martí i 4 el 1904 (NADAL; TAFUNELL, 1992: 271, 302-305). Un d'aquests era Magí Pladellorens al Passeig del Cementiri, 344, lloc d'on no es mourà en tota la seva trajectòria. Era un dels grans exportadors de vins com els Maristany i els Gironella⁴⁰.

Des de quan s'instal·là a Sant Martí de Provençals? La primera notícia és de l'any 1881 quan demana permís a l'ajuntament per instal·lar una màquina de gas d'un cavall per moure les bombes⁴¹. Aleshores vivia al Passeig de l'Aduana 4, 1er, relativament a prop d'on tenia el magatzem. Es molt probable que per aquests anys els Rocamora, que tindran a la zona una importantíssima fàbrica de sabó, li lloguessin un terreny on construï els primers magatzems. El 17 de març de 1884 va comprar 1903 m² a 2,5 rals el pam per un import total de 18.084 ptes.⁴² que llindava amb els terrenys que tenia llogats als Rocamora. Pocs dies després entrava una petició per construir uns magatzems en aquests terrenys i li donaven permís⁴³. Fou el 23 de gener de 1907, poc abans de morir, que va comprar a Marc Rocamora la peça de terra que havia tingut llogada des del començament amb una extensió de 4.986 m² i en va pagar 170.000 ptes.⁴⁴. En el moment de la seva mort tenia gairebé 6.000 m² dedicats a magatzems per l'embocament i exportació de vins.

Es el llarg i detallat inventari dels béns de Magí Pladellorens a la seva mort l'any 1908 el que permet fer-se una idea de l'activitat econòmica de l'empresa, inventari alçat quan els bons anys de la dècada dels vuitanta del segle XIX ja havien passat i l'empresa vivia de l'impuls que havia agafat aleshores. Si bé el negoci era l'embocament de vins i la seva venda al major, Magí Pladellorens explotava directament o mitjançant parcers les finques del mas Taió de Castellgalí (i segurament deuria comprar molt més vi als pagesos dels seu poble d'origen) on es cuidava de tot el se fill de cosí Antoni Pladellorens Tardà, el mas Girbals de Baix de Canyelles (Garraf) que era de la seva dona i el mas Feliu de Sant

40. Sobre aquests exportadors vegeu NADAL; TAFUNELL, 1992: 87.

41. Expedients d'instal·lació de màquines de vapor, Arxiu de Sant Martí de Provençals.

42. Not. Nicolau 1884 n. 552, fol. 1851, 17-III-1884, AHPP.

43. Llicències d'obres a particulars, 1884, Arxiu Sant Martí de Provençals. Aquest any continuava vivint al Passeig de l'Aduana.

44. Registre de la Propietat n. 21 de Barcelona, Tomo 281, fol. 29.

Quirze del Vallès del que no hem pogut datar quan fou adquirit ni de quina manera. En l'inventari del mas Taió del mateix any hi consten 104 bocois de 5 cargues plens del most de la collita d'aquell any que eren de la casa comercial de Sant Martí.

El centre d'operacions principal eren els magatzems del Passeig del Cementiri 344 a Sant Martí de Provençals. En la nau 1 hi havia 15 cisternes "toneles" (dipòsits de fusta de gran capacitat), 22 bocois (bótes de 5 cargues), 62 quarteroles (bótes petites d'una carga) plens de vins de diverses menes com si d'aquesta nau es despatxés al client de la mateixa ciutat. En la nau 2 hi havia uns dipòsits de ferro on es guardava alcohol (n'hi havia en aquell moment 62 Hl.), dues cisternes, i 6 tines (dipòsits d'obra on fermentava el most, encara que també podien servir per guardar un determinat tipus de vi). Després venia el que s'anomenava el "patinillo y cobertizo" on hi havia 15 bocois i 20 pipes (bótes de 4 cargues) amb els vins més envellits (del 1882 i 1885) i els generosos com moscatell, oportó i rancis del Morral, Premià, Sigalet i Estudiant. A continuació hi havia 9 cisternes de gran capacitat amb vi negre i blanc i un petit carreró entre les dues naus amb 30 bocois i 7 pipes. Després s'esmenten els patis 1 i 2 en els que hi havia 26 cisternes, 4 tines i 27 bocois amb vi blanc i negre; en el pati de la xemeneia hi havia 9 cisternes i 7 tines també amb vi blanc i negre; en el magatzem de la fàbrica 82 quarteroles i 8 tines i en el pati 4 també conegut amb el nom de Samelis hi havia 19 cisternes i 102 andanes amb una capacitat de 30/35 bocois cada una d'elles amb un total de 2.309 bocois i 87 pipes amb vins ben diversos majoritàriament blancs i negres, però també amb arrop blanc i negre (most bullit reduït), mistela, most blanc ensofrat i baixos de diversos tipus de vins. Hi havia també una casa escriptori amb el laboratori i el despatx. De tot plegat es pot deduir que Magí Pladellorens necessitava una extensió considerable de metres per poder rebre els vins, reforçar-los amb alcohol i endolcir-los si feia el cas, ferne els cupatges corresponents i preparar els bocois i quarteroles per enviar-los al lloc de destinació. En l'inventari apareixen algunes garrafes i també ampolles però sempre s'esmenten amb mostres de vins diversos, no es dedueix que s'embotellés en vidre, encara que a l'escriptori apareixen "40.000 etiquetas para botellas". De fet a Buenos Aires l'empresa Mors i Cia. tenia consignats 410 bocois amb 2112 de vi blanc dolç, 10.441 quarteroles de vi blanc sec i 7.077 quarteroles de vi negre de taula. Bocois i quarteroles deuriem ésser els instruments més importants per la comercialització.

¿Quant vi tenia emmagatzemat Magí Pladellorens en el moment de la seva mort? Tot i que amb tantes cisternes i bocois podien haver-hi vins de moltes classes, en el quadre 1 hem sintetitzat els tipus de vi i les cargues que n'hi havia de cada tipus (una carga 1,2124 Hl.):

Quadre 1*Tipus i quantitat de vi als magatzems de Magí Pladellorens l'any 1908*

Tipus de vi	cargues	%	Hl.
Arrop	973,5	1,4	1.181,2
Baixos de diferents tipus	833,5	1,2	1.011,4
Mistela	15	18,2	
Most blanc ensofrat	980,55	1,4	1.189,8
Vi blanc (Reforçat i endolcit)	39.519,8	55,7	47.953,3
Vi blanc Almendralejo	57	69,2	
Vins blancs diversos	171,3	0,2	207,8
Vi Glòria	13,5		16,4
Vi Màlaga	15,5		18,8
Vi moscatell	775,75	1,1	941,3
Vi Oporto	11		13,3
Vins rancis	140		169,9
Vi negre (reforçat i endolcit)	26.768,2	37,7	32.497,5
Vins molt vells	593,75	0,8	720,45
Vins altres	70.585,5		
TOTAL	70.938,8		86.077,1

Quan es va prendre l'inventari el magatzem tenia 86.077 Hl. Com que no tenim la capacitat màxima de les cisternes ni de les tines buides no sabem la capacitat màxima del magatzem però es deuria situar en els 125.000 Hl. Les dades sobre el tipus de vi són molt clares, en el magatzem predominava clarament el vi blanc (suposava el 55,7% del vi) i seguia el vi negre sense cap especificació de procedència (37,7%). En quantitats més petites trobem l'arrop i el most blanc ensofrat; entre els vins alicorats predominava el moscatell (1,1%) i molt lluny una mica d'Oporto, Màlaga i rancis; unes quantes cargues de vins molt vells i el Vi Glòria que tenia més de vint anys i del que només li'n quedaven 13 cargues i, finalment, baixos de diversos tipus que servien per millorar altres vins.

L'inventari ens proporciona gairebé sempre l'any de la collita del vi, cosa que ens permet veure fins a quin punt hi havia envelliment de vi en el magatzem de Magí Pladellorens. En el quadre 2 hem classificat els vins segons la data de collita.

Quadre 2*Vins del magatzem de Magí Pladellorens segons l'any de la collita*

Vi Glòria 1882-1885	13,5	
Vi blanc reforçat i endolcit 1899	304	0,4
Vins molt vells	593,75	0,8
Mistela tinta 1901	10	
1905	5.318,65	7,5
1906	23.871,8	33,65
1907	36.278,4	51,1
1905/1906	3.993,95	5,6
Sense data	554,75	0,8
TOTAL	70.938,8	

En realitat es treballava amb els vins de les tres darreres anyades. El 7,5% del vi era de l'anyada de 1905, el 33,65% de la del 1906 i el 51,1% de la darre-
ra de 1907. Un 5,6% del vi era barreges dels anys 1905 i 1906. Excepte les barre-
ges d'aquests dos anys no s'especifiquen barreges d'anys diferents. El
magatzem tenia unes quantes cargues de vins molt vells (no se'ns especifica la
data); mistela de l'any 1901, unes quantes cargues de vi blanc de 1899 i 13 car-
gues que deurién ésser el millor ja que se l'anomena Vi Glòria, potser una
marca de la casa, que tenia més de vint anys. Es treballava fonamentalment,
doncs, amb les dues darreres anyades i una suplantava l'altra a mesura que n'a-
rribava una de nova.

Dels vins blancs i negres no se'n cita la procedència. Dels blancs en cons-
ten 57 cargues d'Almendralejo i de negre, 1.293 cargues de Calig. De la resta
sol aparèixer el qualificatiu d'endolcit, reforçat o reforçat i endolcit a la vega-
da. El vi blanc i el vi negre, per exemple, apareixen citats de la següent mane-
ra:

Vi blanc	191	cargues
Vi blanc endolcit	1.224	
Vi blanc reforçat	6.348,25	
Vi blanc reforçat i endolcit	30.348,5	
Vi blanc reforçat, endolcit i clarificat	1.404	
Vi negre	212,4	cargues
Vi negre endolcit	645	
Vi negre reforçat	5.228,5	
Vi negre reforçat i endolcit	17.911,05	

Pràcticament tot el vi blanc i el vi negre era manipulats reforçant-lo (és a dir
afegint-li alcohol per tenir més grau) i/o endolcint-lo. La major part de les car-
gues eren les dues coses a la vegada, el que ens defineix que els mercats on
venia els vins Magí Pladellores (i d'això si que no en sabem res tret que tenia un
corresponsal a l'Argentina) volien vins dolçets i reforçats de grau i que el blanc
era el vi que tenia més acceptació o almenys era el predominant en els magat-
zems de Magí Pladellorens.

El que segurament havia començat a aprendre a petita escala a Castellgalí ho
va desenvolupar a gran escala a Barcelona aprofitant una conjuntura extraordi-
nària. Malgrat que algunes històries familiars parlen d'un "indiano" avui hem de
descartar aquesta hipòtesi: Magí Pladellorens va fer fortuna venent vi a Amèrica,
però no va fer la fortuna a Amèrica i va tornar ric. El seu ascens social es pot
seguir a través de les inversions en béns immobles que va realitzar.

La casa de la Granada, la casa del Passeig de Gràcia i les de Rambla Catalunya

El 4 de febrer de 1887 Magí Pladellors, del comerç i de Barcelona, va comprar 74 a. 12 ca. a La Granada (Penedès) a la partida molí del Vent per 9.500 ptes⁴⁵. El 23 de maig comprava 74 a. 12 ca més per 6.540 ptes.⁴⁶ El 1896 arrodona la finca amb la compra de 80 a. 9 ca. a un propietari de Vilanova i la Geltrú per 2.475 ptes.⁴⁷ En aquesta finca, la meitat de la qual és de la Granada i l'altra meitat és de Vilafranca del Penedès va construir-hi la Villa Mercedes, còpia gairebé idèntica de la finca que Napoleó III va fer construir a Pau per Eugènia de Montijo,⁴⁸ i una capella dedicada a Sant Gaudenci (D.D.A.A., 1992: 136-137)⁴⁹. Per què Magí Pladellors va decidir construir una torre de segona residència a La Granada? Ho desconeixem. Allà no hi tenia vinyes ni cap negoci directe que coneguem. L'única raó seria la proximitat al nucli més important de vinaters exportadors de Catalunya situats a tocar de l'estació de Vilafranca i amb qui segur que havia de tenir intensos contactes.

Quadre 3

Cronologia de l'adquisició de finques per part de Magí Pladellors Playà

Any	Finca	Preu adquisició declarada	Valor inventari 1908
1884	1903 m2 (Magatzems de vi)	18.084 ptes.	236.000 ptes
1887	74 a. 12 ca. La Granada (Penedès)	9.500 ptes.	
1887	74 a. 12 ca La Granada (Penedès)	6.540 ptes.	120.000 ptes
1889	Casa Passeig de Gràcia, 84	350.000 ptes.	
1891	Casa Rambla Catalunya, 20	510.000 ptes.	500.000 ptes (aprox.)
1895	Casa Rambla Catalunya,	5502.500 ptes.	498.000 ptes.
1895	Mas Taió, Playà i Garneu a Castellgalí	7.500 ptes.	90.000 ptes.
1896	80 a. 9 ca. Vilafranca del Penedès	2.475 ptes.	
1907	4986 m2 (Magatzems de vi)	170.000 ptes.	

Font: Registres de la Propietat citats i inventari de Magí Pladellors.

45. Not. J. Parés 1887, 4-II-1887, Arxiu Històric de Vilafranca del Penedès (AHVP)

46. Not. J. Parés 1887, 23-V-1887, AHVP.

47. Not. J. Parés 1896, 21-IV-1896, AHVP.

48. Informació facilitada per la família.

49. Així es descriu la Villa Mercedes: "Al mig d'un jardí de concepció romàntica s'aixeca la casa, la capella, la torre de l'aigua, els estanys, les fonts i un conjunt d'elements ornamentals que van des d'un petit turó amb una creu de terme fins a diferents formes d'estatuària. La casa aïllada i rectangular, segueix en les seves façanes principals unes pautes compositives classicistes, tot incorporant elements decoratius diversos amb la voluntat que l'arquitectura resultant guanyi en expressivitat. Així doncs s'hi incorporen l'estucat simulant maó vist, uns ulls de bou amb gelosia i sobretot un gran ràfec perimetral amb cartel·les vistes en un intent d'establir una relació dialèctica amb la poètica de les construccions d'àmbit rural (...) Dels cossos complementaris destaca una capella, que presenta la particularitat de tenir la nau composta segons pautes neogòtiques i el campanar segons pautes romàntiques"

La segona línia que mostra l'enriquiment i ascens social fou la compra de finques al centre de la ciutat i en els carrers de més prestigi social. El 5 de desembre de 1889 comprava a Rafel Masó Grau, una casa de tres pisos al Passeig de Gràcia, 84 amb jardí de 1.133 m² al costat mateix del banquer Evarist Arnús i que es va convertir amb la nova residència de la família⁵⁰. El 14 de setembre de 1891 Magí Pladellorens va comprar a les germanes Oliver Méndez una casa a la Rambla Catalunya n. 20 formada per semisoterrani, entresòl i quatre pisos per 510.000 ptes⁵¹. I el 2 de maig de 1895 comprava una altra casa amb soterrani, entresòl i quatre pisos a la Rambla de Catalunya, 5 a Joan Miró Murtra per 502.500 ptes⁵². Es probable que estigués pensant en deixar-ne una a cada fill, ja que el 1904, quan es va casar el seu fill gran Antoni Pladellorens Clot li va deixar precisament la primera de les cases com a aportació al casament⁵³.

Finalment, Magí Pladellorens s'interessà per la seva casa pairal a Castellgalí. Segurament mai no va deixar de tenir contacte amb el poble on va néixer, on deuria comprar vi a molts pagesos per vendre'l després des de Barcelona. A mesura que s'anava fent gran aquesta relació amb Castellgalí es va mitificar, ell havia sortit d'allà i havia esdevingut un home ric, la qual cosa el portà a fer favors de tota mena a aquell municipi. Aquesta relació culminarà amb la compra al seu nebot de la casa pairal quan aquest estava en procés de ruina. Efectivament el 16 de desembre de 1895 Manel Pladellorens Canudas venia al seu oncle Magí Pladellorens Playà, el mas Taió, el mas Plaià i la casa del Garneu per 7.500 ptes⁵⁴. El patrimoni s'hagués acabat venent igual, però als parents no els hi féu cap gràcia que fos l'oncle qui recomprés la casa pairal.

A partir de la compra de la casa pairal el contacte amb Castellgalí es reforçà. El 1896 es començà l'ampliació i reforma de l'església parroquial i les obres foren finançades en gran part per Magí Pladellorens. Les obres les dugué a terme Ignasi Oms i Ponsa, l'arquitecte modernista de Manresa i finançà diverses escultures de Josep Llimona. En agraïment a aquest ajut, la clau de volta de l'església encara llueix les inicials M.P. en record de qui les va finançar (VILA; SERRA et al., 1997). En aquests anys també va construir la carretera des del mas Taió fins a Coll d'Arbós a la carretera de Can Massana i el 1897 proposava a l'ajuntament de construir un camí del mas al poble i proposava a l'ajuntament que construís des del

50. Documentació de la família Pladellorens.

51. Registre de la Propietat n. 3 de Barcelona, Tomo 566, Arxiu 8, fol. 183,

52. Registre de la Propietat n. 3 de Barcelona, Tomo 761, finca 867, fol. 89, Arxiu 34.

53. Not. Martí Beyá 1904, 31-V-1904, AHPB. El fill gran Antoni es va casar als 19 anys amb Antònia Rocamora Roses també de 19 anys. El casament segellava l'amistat que havien tingut les dues famílies amb negoci en el mateix indret. Els Rocamora havien llogat els terrenys de Sant Martí on Magí Pladellorens va instal·lar el seu negoci a l'engròs. La noia aportava de dot una casa de quatre pisos al barri de Tetuan i el nuvi la casa que li deixava el seu pare de la Rambla Catalunya 20.

54. Not. Fco. Calaff 1895, 16-XII-1895, AHPM.

poble fins a la carretera de Manresa⁵⁵. Al final va haver de pagar 750 ptes. pel tros de camí que havia de fer l'ajuntament. Quan va morir el 1908 l'ajuntament batejà la plaça principal amb el seu nom. Els mèrits que s'esmentaven eren els següents:

*"...pues amen de donativos particulares en especie y dinero a la gente necesitada de este distrito en más de una ocasión, hay que añadir las que contribuyeron al engrandecimiento y embellecimiento de la Iglesia parroquial; construcción por su cuenta de la carretera que empalmando con la de Manresa a Esparraguera cerca de la fábrica del Sr. Monteys y atravesando este pueblo va a parar a su propiedad Manso Tayó cuya extensión aproximada es de 3 Kms., instalación de la soberbia cruz denominada del bosque en sustitución de la que de insignificante mérito existía allí de tiempo immemorial; reparación de la histórica y venerada hermita de Santa Margarita y por último donativo de 5000 ptas para contribuir a la construcción de una palanca sobre el río Cardoner"*⁵⁶

Al final de la seva vida, Magí Pladellors Playà va esdevenir un protector del seu poble d'origen. No sols això, tot i que va morir a La Granada el 19 d'agost de 1908 i tenia un mausoleu al cementiri del sud-oest de Barcelona, va ésser enterrat per desig propi al cementiri de Castellgalí on es va fer construir un mausoleu modernista amb la seva cara esculpida sobre marbre i una inscripció: "*Magí Pladellors Playà, exportado de vins*". L'home ric, sorgit del treball i de l'esforç, retornava a la terra d'origen. Aquesta trajectòria vital es reflecteix en el seu testament i la contradicció és el seu fill Antoni.

El testament de Magí Pladellors Playà data del 19 de febrer de 1908⁵⁷. Es declara "*almacenista de vinos*" y, en començar, resumeix la seva trajectòria vital:

"la fortuna que a costa de perseverante trabajo, fatigas y privaciones logré formar, no sirva para alimentar insanas codicias, ni torpes apetitos, sino para estimular benditos anhelos de mejorar de posición principalmente por medio del trabajo y de recompensar a los que devotos de esta santa virtud me han ayudado a adquirir los bienes que poseo".

El treball i l'esforç havien estat les guies de la seva vida per aconseguir un ascens social i calia premiar tots aquells que s'esforçaven per seguir aquest camí. Això explica el comportament a Castellgalí, però també les característiques del seu testament. Es molt probable que amb l'oncle de Barcelona hi treballassin ger-

55. Actes de Castellgalí, 12-XI-1897, AMC.

56. Actes de Castellgalí 23-VIII-1908, AMC.

57. Ens ha arribat per via de la família. Agraïxo a Josep Singla Pladellors les informacions que m'ha proporcionat sobre aquest personatge i el seu entorn. Ell és qui em va fer despertar l'interès per Magí Pladellors.

mans i nebots (recordem que Magí tenia 9 germans) que constituïen la xarxa de treball de l'empresa i de qui es recorda en el moment de fer testament. La família era un element clau en la seva concepció mental: el seu inventari es ple de quadres de familiars⁵⁸ i al Passeig de Gràcia s'esmenta un llibre amb la genealogia de la família. També apareix algun quadre amb declaracions del Papa Lleó XIII, precisament el Papa que va desenvolupar la doctrina social de l'església i que reflexionava sobre la riquesa i el seu ús social. Només tenia un problema: el seu fill Antoni no responia a les seves expectatives i, tot i ésser l'hereu i haver-li de deixar una part important de l'herència, li va posar totes les limitacions que va poder. Eren les contradiccions entre el que s'havia esforçat i el que ho havia rebut tot ja muntat.

El testament, doncs, especifica que volia ésser enterrat a Castellgalí al costat dels seus pares i que volia l'enterrament més senzill. De les dues cases que tenia a la Rambla Catalunya, una era pel seu fill gran –que ja li havia donat quan es va casar– i l'altra per Gaudenci, el seu fill segon. A partir d'aquí començava un procés de distribució de béns que demostra, en primer lloc, que tenia molts problemes amb qui havia de ser el seu hereu i, en segon lloc, la idea que la seva fortuna era també conseqüència del treball de moltes persones a qui els hi reconeixia la seva col·laboració.

Els masos Taió i Plaià o la casa del Garneu –la casa pairal recomprada el 1895– no la deixava al seu hereu sinó a Antoni Pladellorens Tardà, un modest pagès que se li havia ocupat de les coses a Castellgalí. Segons l'arbre genealògic Magí i Antoni eren fills de cosins, és a dir, els seus avis eren germans⁵⁹. Cabalers modestos que havien pogut sobreviure gràcies a l'accés a la terra a rabassa morta i a fer-se una casa amb molt d'esforç. L'any 1861, segons l'amillament de Castellgalí, el pare de l'Antoni conreava 4,5 Q. en propietat i 16,75 Q. a rabassa morta, gairebé totes elles plantades de vinya⁶⁰. Un parent modest, treballador,

58. Una part d'aquests quadres es poden veure exposats al Museu del Vi de Vilafranca a la Sala Pladellorens. Foren donats a aquest museu per Antoni Pladellorens.

59. Antoni era fill de Pere Joan Pladellorens i aquest de Martí Pladellorens, germà de l'avi del Magí. Martí era un cabaler que es va casar el 1819 i la seva dona li aportava la modesta quantitat de 30 lliures (Not. Mandrés 25-IV-1819). Un any abans Valentí Casajoana li va establir 2 Q. de terra a la partida del mas Taió de les quals pagaria la quarta part de fruits i un petit tros per poder-s'hi construir una casa i un hort pel que pagaria una gallina de cens. L'entrada eren 25 lliures i si no les pagava en efectiu, pagaria el 3% anual (una llibreta de censos que conserva la família mostra que fins el 1928 es pagava la gallina i 5 ptes de censos). La casa que s'hi construí fou coneguda com Cal Martí de la Serra del Taió. El 1848, Pere Joan Pladellorens fill de'n Martí es va casar amb Maria Tardà que va aportar 100 lliures al casament (Not. Mandrés 1848, 18-VI-1848, AHCM) i les seves germanes van rebre 25 lliures com a dot (Not. Mandrés 1849, 1-V-1849, AHCM). Aquesta trajectòria mostra el descens social dels pagesos cabalers i com la possibilitat d'accedir a terres a rabassa morta dels altres masos es convertia en una de les vies per fundar una nova llar. La proximitat al mas Taió i el fet de ser parents, va convertir l'Antoni Pladellorens en la persona idònia per portar els assumptes del Magí. Tant estreta deuria ésser la relació que li va deixar les terres de Castellgalí.

60. Amillament de Castellgalí, 1861, Arxiu Municipal de Castellgalí.

fidel havia servit de contacte, li havia facilitat l'adquisició i transports de vi de Castellgalí a Barcelona. I Magí Pladellorens li va agrair deixant-li una de les finques que més apreciava.

L'altra propietat apreciada i estimada com era la torre de la Granada del Penedès la deixava al seu nebot Magí Pladellorens Samsó, fill del seu germà Pere⁶¹, de qui deuria ésser padrí i probablement hauria treballat amb ell en el negoci. Recomanava especialment tenir cura de la capella que tenien a la finca. Es també sorprenent aquest llegat a un nebot.

El conflicte amb el seu fill gran es dedueix amb el destí que dona al negoci d'exportació de vins *"a que desde hace muchos años vengo dedicándome"*. El deixa *"a mi antiguo dependiente"* José Lozano Gros i funcionaria amb el nom de *José Lozano. Sucesor de Magí Pladellorens*. José Lozano en seria el director i responsable, però el capital de l'empresa es repartia de la següent manera: José Lozano hi participava en 375.000 ptes., Luís Lozano, 50.000 ptes, Salvador Sans 50.000 ptes mentre hi continués treballant i al seu fill Antoni, 1.250.000 ptes. De la part de capital que quedés, dues terceres parts s'havien de repartir entre els fills de la Teresa germana del Magí (casada amb Joan Pladellorens com hem vist més amunt) i els de Josepa, una altra germana, i una tercera part entre els fills de Domingo –el germà hereu a qui havia comprat la casa pairal de Castellgalí– i els del seu germà Jaume. Mentre durés el negoci, ningú no podia retirar el capital i només es podien cobrar els beneficis, excepte Antoni, el seu fill, que no podia retirar tampoc els beneficis fins que el negoci no es liquidés: *"al liquidarse la casa, podrá retirar los expresados beneficios y capital en el caso de que haya trabajado con asiduidad en el negocio y prestado a la casa positivos servicios, a juicio de los albaceas y mediante que no haya enajenado ni gravado bienes de mi adquiridos"*. Preveia també com es liquidaria el negoci i quan això passés, els treballadors rebrien una indemnització que oscil.lava entre 5.000 i 25.000 ptes. segons el temps que portessin a la casa. També deixava a la seva criada Margarida Colomé una pensió vitalícia de 2 ptes al dia.

Tota la resta de béns no els deixava al seu fill, sinó al seu nebot Valentí Altimiras Pladellorens i si aquest moria sense descendència a un altre nebot Valentí Pladellorens Toll. Nomenava consell de família a aquests dos nebots a qui nomenava hereus i a Joan Pladellorens Canudas, fill del seu germà Domingo.

El testament de Magí mostra la seva personalitat i les contradiccions del seu temps. D'una banda conflictes amb el seu fill que no seguia precisament la trajectòria de treball i esforç que ell havia mantingut durant la seva vida i que creia que era la base del seu creixement –d'altra banda comportament molt normal en fills de la burgesia de l'època–; i de l'altra l'agraïment a tota la xarxa familiar a tra-

61. Pere Pladellorens Plaia era el tercer fill mascle de Valentí i Rosa. Havia nascut el 1846 i es va casar el 1872 amb Joana Samsó del barri de Gràcia. Va morir el 1911 i va deixar dos fills Josep i Magí. Dec aquesta informació a Ramon Pladellorens a qui agraeixo la seva amabilitat.

vés de deixar participació en el negoci a tots els seus nebots, i propietats molt significatives a parents llunyans o a nebots amb qui havia tingut una especial relació i agraïment als treballadors i als seus homes de confiança. Es probable, per tant, que el negoci de Magí Pladellorens que s'originà en la compra-venda de vins a Castellgalí i que després saltà a Barcelona, acabés arrossegant una bona part dels germans i després alguns nebots que treballessin amb ell en un negoci que donava per tots.

L'origen humil no l'oblidà mai i si bé creia que l'enriquiment era només fruit del seu treball i esforç, assumia que l'esforç dels altres també havia contribuït a la seva bona situació i ho va agrair amb donatius en vida i en els llegats en el seu testament sobretot a l'entramat familiar d'on havia sortit i que l'havia ajudat a arribar on era ara. L'única contradicció era el seu fill que no havia sortit com ell esperava.

¿Es va complir el testament? Hom té la impressió que la liquidació del testament fou impecable, però Antoni Pladellorens Clot, el fill gran del Magí, reaccionà ràpid i va evitar-ne la descomposició mitjançant la recompra de les finques que el seu pare havia deixat a parents propers. El mes de novembre de 1908 Valentí Altimira Pladellorens, nebot d'en Magí, jornaler i que vivia al carrer Mas de Sant Martí de Provençals i que havia d'heretar la casa del Passeig de Gràcia, va renunciar a canvi de 100.000 ptes. que li pagava l'Antoni Pladellorens; qui havia de ser hereu si en Valentí no tingués descendència, en Valentí Pladellorens Toll, un altre nebot, dependent de comerç, va renunciar a aquesta possibilitat a canvi de 2.000 ptes. L'Antoni recuperava així la casa principal de la família per un preu molt inferior a l'inventariat.

La casa de la Granada fou heretada per Magí Pladellorens Samsó –i els hereus d'aquest així ho confirmen– i, en canvi, la casa consta com a propietat de l'Antoni Pladellorens, és a dir, que també se'n deuria produir una recompra. En els masos Taió i Plaià de Castellgalí passà una cosa similar. Antoni Pladellorens Tardà, el fill de cosí, en fou l'hereu i així ho va inscriure en el registre de la propietat, però el 14 d'abril de 1909 Antoni Pladellorens Clot recomprava la finca per 50.000 ptes⁶².

L'altre gran problema era l'empresa de venda de vins. N'Antoni Pladellorens Clot, segons el testament, nomès hi tenia un capital important invertit i no en podia treure ni els beneficis que pogués produir aquest capital. La gestió i la direcció passava a Josep Lozano Gros que havia estat un encarregat i gestor fidel. Així es va inscriure al Registre el setembre de 1909, però, sense que sapiguem a canvi de què, el 6 de maig de 1911 es disolia l'antiga societat i se'n constituïa una de nova sota el nom de A. Pladellorens y J. Lozano dedicada al comerç de vins. El capital era de 2.500.000 ptes i els socis eren Josep Lozano (500.000 ptes.) i

62. Registre de la Propietat n. 2 de Manresa, Tomo 132, foli. 108.

Antoni Pladellorens (2.000.000 ptes). El que s'havia fet era pagar a tots els nebots que tenien algun dret sobre l'empresa i alliberà a Antoni Pladellorens de les restriccions del testament⁶³. L'hereu, que el pare no nomenà, n'acabà essent recomprant als nebots les propietats del seu pare⁶⁴.

Com a conclusió, la trajectòria de Magí Pladellorens Playà és una mostra de l'aprofitament de les oportunitats que brindava el país en el segle XIX. Havia sorgit d'una família humil de pagesos rabassaires i hem volgut insinuar que aquest contracte no sempre era sinònim de precarietat sinó que podia servir per ascendir socialment. El salt qualitatiu de la família es produí quan complementà el treball al camp amb el comerç de vins i el doble ofici abocà al pare a dedicar un fill a la terra i l'altre al negoci de vins. L'ascens social fou impressionant. El Magí es trobà amb la immensa sort dels alts preus del vi en els anys vuitanta que li va permetre una acumulació molt important i que va saber aprofitar. Ideològicament l'esforç i el treball eren la seva guia, el que havien fet possible la millora de la situació, però també la xarxa de germans i nebots amb qui treballà o delegà feines de l'empresa i a qui va agrair a bastament en el seu testament. El record pel poble que l'havia vist néixer es mitificà al llarg de la seva vida fins al punt de recomprar la casa pairal, fer donacions importants a Castellsalç i voler ser enterrat al cementiri del poble. La riquesa que havia acumulat era fruit del seu treball i dels seus orígens. Tot aquest esforç, però, amb una vida de burgès acomodat, va topar amb la contradicció de com interpreten el món aquells que no han hagut de fer gairebé res per gaudir de la riquesa i que ni el testament de Magí Pladellorens ple de cauteles va poder resoldre.

Bibliografia

- ARJON CASADO, I. (2001). *Sant Quirze del Vallès*. Valls: Cossetània.
 BENET CLARÀ, A.; FERRER ALÒS, LI. (1990). *Artés. Societat i economia d'un poble de la Catalunya Central*. Artés: Ajuntament.

63. Registre de la Propietat n. 21 de Barcelona, tomo 537, llibre 165, fol. 119.

64. L'altre fill, Gaudenci Pladellorens, home de poca salut, gaudí de la casa de Rambla de Catalunya i del llegat de la seva mare que consistia en una casa a Altafulla i el mas Girbals de Baix a Canyelles (ROIG ESTRADÉ, 2000: 104). El 1918 fou reformat i els plànols es troben a l'Arxiu Pons Domínguez (www.coac.net/coac/centre-documentacio). També gaudiren del mas Feliu de Sant Quirze del Vallès que passà a anomenar-se mas Pladellorens. El mas era ric en aigua i bona part dels horts de la zona es regaven amb el aqüífer de la zona i subministraven aigua al nucli urbà de Sant Iscle. Tenia 67,86 Ha., 22,8Ha. de les quals estaven plantades de vinya (GRUP D'INVESTIGACIÓ HISTÒRICA DE SANT QUIRZE DEL VALLÈS, 1999: 79-81. ARJON CASADO, 2001: 56-57). Agraeixo a la bibliotecària Tere Casas la informació que m'ha facilitat. Gaudenci es dedicà al comerç de vins ja que la família guarda etiquetes de vins produïts a la finca de Canyelles.

D.D.A.A. (1992). *Vilafranca del Penedès a través de la seva arquitectura. La ciutat que ens ha arribat*. Vilafranca del Penedès: Ajuntament.

FERRER ALÒS, LL. (1983). "Censals, vendes a carta de gràcia i endeutament pagès al Bages (s. XVIII)". *Estudis d'Història Agrària*, núm. 4, p. 101-128.

— (1986). "L'església com a institució de crèdit: les quotidianes distribucions de la Seu de Manresa". *Recerques*, núm. 18, p. 7-46.

— (1987). *Pagesos, rabassaires i industrials a la Catalunya Central (s. XVIII-XIX)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

GIRALT, E. (1990). "L'agricultura". Dins: *Història Econòmica de la Catalunya Contemporània*. Barcelona: Fundació Enciclopèdia Catalana, p. 120-305.

GRUP D'INVESTIGACIÓ HISTÒRICA DE SANT QUIRZE DEL VALLÈS (1999). *Masies de Sant Quirze del Vallès*. Sant Quirze del Vallès: Ajuntament.

IGLESIES, J. (1979). *El fogatge de 1553. Estudi i transcripció*. Barcelona: Fundació Salvador Vives i Casajoana.

— (1991). *El fogatge de 1497. Estudi i transcripció*. Barcelona: Fundació Salvador Vives i Casajoana.

NADAL, J.; TAFUNELL, X. (1992). *Sant Martí de Provençals. Pulmò industrial de Catalunya (1847-1992)*. Barcelona: Columna.

PAN-MONTOJO, J. (1994). *La bodega del mundo. La vid y el vino en España (1800-1936)*. Madrid: Alianza Universidad.

ROIG ESTRADÉ, P. (2000). *Masies del Garraf*. Vilanova i la Geltrú: El Cep i la Nansa.

VALLS JUNYENT, F. (2004). *La Catalunya atlàntica. Aiguardent i teixits a l'arrencada industrial catalana*. Vic: Eumo.

VILA, J.; SERRA, T. et al. (1997). "Castellgalí fa cent anys: vida de poble i obres a la parròquia." *L'Amigant*, 6-9.